

# KNJIŽEVNA POROČILA

## SLOVENSKA DELA

**Dr. Janko Polec:** *Kraljestvo Ilirija*. Prispevek k zgodovini razvoja javnega prava v slovenskih deželah. I. del (z eno karto). Splošna knjižnica, znanstvena zbirka št. VI. V Ljubljani 1925. Založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Strani XII — 337.

Tri leta po odhodu Francozov iz naših krajev, dne 3. avgusta 1816. leta, je cesar Franc k zopet pridobljenim pokrajinam Kranjski, Goriški, Primorski, beljaškemu okrožju, delu Hrvaške in ogrskemu Primorju priklopil čedadski in gradiščanski okraj pa celovško okrožje ter to novo Ilirijo povzdignil v kraljestvo, katero je upravno razdelil v dva gubernija s sedežem v Ljubljani in v Trstu. O tej avstrijski Iliriji dosorej nismo mnogo vedeli. Le o njeni predhodnici, francoski Iliriji (1809.—1815.), smo imeli spodobno študijo, dr. Bogumila Vošnjaka «Ustavo in upravo ilirskih dežel» (Slovenska Matica 1910.). Čedno vrsto let je obrnil vseučiliški profesor dr. Polec na proučevanje dunajskih in ljubljanskih virov, da bi razpršil temo, ki je pokrivala tako zvano dobo avstrijske vzpostave. Uspehe svojega raziskovanja je sklenil objaviti v dveh knjigah. V prvem delu se bavi z upravno razdelitvijo avstrijske Ilirije in pa z deželnimi stanovi kranjskimi. V drugem delu nam obeta podati razprave o finančni preosnovi ter o agrarni, cerkveni in šolski organizaciji.

Z žilavim trudom spisani prvi del je objava, ki je zelo važna za našo občno in pravno zgodovino. Pisatelj imenuje svojo raziskavo «prispevek k zgodovini razvoja javnega prava». S temi besedami podvaja svojo študijo pod disciplino, ki jo na vseučilišču predava, a hkrati se skromno, pa točno uklanja morebitnim domnevkam, da ima na mislih uveljaviti se v disciplinah slovenskega prava. Po neki lastni, čisto knjigoučni metodi, ki bravea najprej preseneča, a ga potem v nejevoljo pripravlja, se zateglo ukvarja s tvorivom, ki je na videz pusto, ki mu pa zateglost ob natančnem motrenju zelo pojema; mestoma je vprav šareno in ondudaj včas kar neslutno zanimivo. Že sama splošna paralela med odnošaji po odhodu Francozov pa našimi razmerami po svetovni vojni ter mnogoštevilne prvovrstne posameznosti esejista kar vabijo k sebi. No, pisatelja ni mikalo, da bi si za Vošnjakom poizkušal steči na tem poprišču lavorik, ampak kar potegnulo ga je v pravec preproste vsebinske reprodukcije dosihmal nevedenih arhivalij. Zato je podoben stavbeniku, ki na stavbišču mnogo prereja in prireja, a se ne loti zidanja. S pomočjo markacij, ki jih porazmešča pred poglavji in sredi njih, vodi bravea po kronološko nanižanih posnetkih, izpisanih iz predlogov, izvestij, peticij, poročil, sej, anket, nalogov, razpisov, povelj. Ni čuda, da se je spričo organsko nepresnovanega prikrojevanja že kar sam zavedel «širin» svojega dela, ki jih je z malim tiskom poizkusil utesniti in utešiti. Zdi se nam, da usoda tej knjigi ne bo mila, ker bosta lajik in pravnik dele, morebiti ne do kraja prečitano, v miru shranila v odročnem kotu svoje knjižnice. Nikakor se ne spodobi, da bi pisatelju zamerili, ker se ni odločil za dobesedno prestavo gradiva, za metodo, kakršno je n. pr. Kos podelil svojemu epohalnemu zbor-

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

niku regest, zakaj taki obširni izdaji v naši dobi pač nihče ne bi hotel biti založnik. Toda pisatelj naj se nikar ne vda iluzijam. Delo bo v tej obliki jedva kaj več zaleglo, ko da bodočim raziskovavcem, ki bodo obdelovali posamezna vprašanja avstrijske uprave prve polovice 19. stoletja, torej našim sociologom, zgodovinarjem in dogmatikom, ne bo treba po vsako malenkost potovati na Dunaj. Dobesedno prevedenih listin in mest v knjigi ni ravno obilo. Prosto posneto, postane vsako gradivo znanstveno netočno. Polčeva metoda visi med esejem in gradivom: ni ne to ne ono, spaja prej slabosti ko dobrine obeh metod, je zares le »prispevek«. Za vpletene podatke o birokratih našega rodu: o Blažiču, Hudelistu, Plenčiču, Vilharju boš pisatelju odkrito hvaležen. Pravtako boš rad čital krajše referate o tujih oblastnikih, ki so našim očakom rezali kruh pravice, o Baldacciju, Lattermannu itd., kadar so orisani v malem formatu, toda marsikoga izmed teh Nemcev, tudi samega Sauraua, si boš želel krajše, pa določneje in bolj okleno obdelanega ter manj razkosanega. Ali je moči študijam te vrste vdahniti duha naše grude, slovensko in slovansko noto, to vprašanje, ki je programatskega pomena za vse naše delovanje na pravoslovnem poprišču, moramo z vsem poudarkom potrditi. Če si pisatelj ni bil postavil visokih občenosociologičnih ciljev, pa naj bi bil vsaj prikrenil na pot, ki bi bila zadosti odmaknjena asimilacijskemu gibanju, ki je bilo pred vojno jus cogens tudi slovenskemu pravniku, ako se je hotel uveljaviti v akademski in službeni karijeri. V luči narodnih interesov tendence Habsburgovcev nikjer niso osvetljene, kakor bi bilo treba. Prevedena v nemščino, bi se Polčeva knjiga kar prilegla ciklusu podjetja kake nemške založbe o avstrijski upravi v jugoslovanskih deželah, kjer bi jo bilo moči, recimo z napisom »Die Restauration in Illyrien nach Abzug der Franzosen«, uvrstiti kot prispevek nesumnega sodelavca v sostav, ne da bi bilo treba v tekstu kaj izpremeniti. Radi vzdihljaja v uvodu (str. X) je bravec kesneje zelo iznenaden, saj se pisatelj tujstva niti zavedel ni, nikar da bi se ga bil otel. Obžalujemo, da ta knjiga ni čisto naša, ker želimo, da slovenski vseučiliški profesorji, če pišejo o predmetih domače zgodovine, ravnaajo v okviru občnih sociologičnih pravil po intuitivni metodi in po tisti formuli poraševanja, ki je bila Nemcu Hermanu Wendlu sredstvo, da nam je razodel že toliko tipično našega, in ki jo je, tudi in zlasti in relatione ad res publicas, dr. Prijatelj tako sijajno uveljavil v literarni zgodovini. Ni moči dvomiti, da imamo že sedaj talentov, ki umejo vsako domače gradivo, tudi suhoparno in takšno, ki nima preotipnih kvalitet samobitnosti, ponášiti in opestriti ter nam takó izoblikovati znanstveno vrednoto našega kova. Treba je dogodke raziskovati pod lupo sociologije, jih ne prestando zvezovati z interesi slovanstva, potem pa na to ozadje vzmetati raklepe in čine samodržcev, ki so jačili nemško moč zoper vse drugorodne elemente, Slovane, Romane in Madjare. V takle načelni načrt bi se dale kaj pogodno vplesti naše domače vrednote v ožjem smislu, a nikar pri tem misliti samo na tipične slovanske motive, kakor je n. pr. povest Vojaške Krajine z oslonom na Hrvaško, katere del je bil tudi v sostavu nove Ilirije, ampak zlasti tudi na množino jedva opaznih, često intimnih detajlov, ki bi bravca bolj ko vse drugo preverili, da so nam razvoj prava v veliki meri radi sebe oktroirali mogotci naših zemljâ. Takih slovenskih motivov je mnogo v gradivu. Naj opozorim le na pre-

## Književna poročila

lepo spomenico vipavskih županov Poljšaka, Dolenca, Andlovca in Hladnika iz leta 1814.! Brez vsega tega je pisateljeva knjiga pač čitanka in kazalo stranskega gradiva, katero pa niti tedaj ne bo nedostopno, ako ne bo repatriirano, toda zadostna ali celo zaključna kritika naše občne in pravne zgodovine ali — v pisateljevem žargonu — oris razvoja našega javnega prava v prvi polovici prejšnjega stoletja to delo ni, niti v tej obliki obveljati ne sme. Morda nam pisatelj v drugem delu kaj več izgradi, ali pogoj je, da ostavi svojo nezadostno kompilacijsko maniro ter se vzpne na sodobno metodo sociološke katedre.

Pač naletiš na posamno slovniško napako in na kak stavek in obrat, ki je po nemškem zamišljen, toda v splošnem je pisateljev jezik izboren. Celo najglajši se nam zdi, kar je pri nas dosihdob večjih pravnih objav. Pridejana karta, prav dobro in pregledno delo kartografa Slavojca Dimnika, postavlja na videž upravno razdelitev Kranjske v dobi po vzpostavi. Toda mora-li biti cena knjige tako visoka (broširana 150 Din)?

*Dr. Francè Goršič.*

**Molière: Namišljeni bolnik.** Komedijska v treh dejanjih. Poslovenil Friderik Juvančič. V Ljubljani, 1925. Splošna knjižnica, zvezek 55.

To po časovnem redu poslednje odrsko delo Jeana Baptiste'a Poquelina, velikega komediografa francoskega XVII. veka, ki se je običajem svoje dobe tako galsko duhovito rogal (Precioze, Učene ženske itd.) ter večno tipičnim patološkim značajem (Skopuh, Ljudomrzec, Svetohlinec) izvil svoj trpki smeh, ni komedija, kakor nam jo je skrajšano dal Juvančič, ampak tako zvana «comédie-ballet», šaloigra s prologom in plesnimi vložki (intermèdes), ki jih prevod nima. Take v komedijo vpletene medigre, ki po navadi niso imele stika z dejanjem igre, so bile — kakor verzificirani predgovori — v takratni dobi moderne, ker so bile mecenu, kralju Ludoviku XIV. in njegovim dvorjanom, ljubečim lagodno, pestro zabavo, zelo po godu. Glasbo so jim pisali Lulli in njegova šola. Izvajali pa so jih pevci solisti in sijajen, strumno izvežban baletni zbor.

V pričujoči komediji z baletom je uvodna igra, ki se godi najprej na polju in nato v gozdu in kjer nastopajo klasične plesno pastoralne postave Flore, Daphné, Climène, Tircis, Favni in Pastirica, naravnost posvečena «au grand prince pour le délasser de ses nobles travaux». Izmed treh mediger (polišinel, štiri zamorske žene) ima samo zadnja zmiselno zvezo z dejanskim potekom šaloigre. Slika namreč doktorsko promocijo in modo XVII. saeculi in je zanimiva že samo kot v ostri molièreski satiri očrtan literarni dokument takratnega medicinskega šarlatanstva, ki ga tako pogodeno biča ves «Malade imaginaire». Baletno osebje te zaključne scene tvori poleg doktoranta osem nosilcev brizgalk, šest apotekarjev, dva in dvajset doktorjev ter osem plesočih in dva pojoča kirurga. Besedilo je pisano v spakedrani, s francoščino, italijanščino in španščino pomešani latinščini. Praeses slavnostnega zbora uvo- doma takole nagovarja prisotne zastopnike zdravniške vede:

Sçavantissimè doctores,  
Medicinae professores,  
Qui hic assemblati estis,  
Et vos, altri Messiores,  
Sententiarum Facultatis